

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o założeniu zimowej szkoły rolniczej w Niewiarowie pod Bochnią.

Wysoki Sejmie!

Komitet c. k. towarzystwa rolniczego krakowskiego wniósł dnia 28. grudnia 1897 roku do Wysokiego Sejmu petycję z dołączeniem planu organizacyjnego, projektu statutu oraz kosztorysu o subwencyę z funduszków krajowych w kwocie 1500 zł. rocznie, celem założenia szkoły rolniczej zimowej pod warunkiem, że z funduszków państwowych także sama kwota przeznaczoną zostanie na ten sam cel, ofiarowując ze swej strony na pokrycie wydatków jednorazowych, połączonych ze założeniem tej szkoły kwotę 1000 zł.

Komisyja gospodarstwa krajowego przyjęła z uznaniem tak myśl założenia szkoły zimowej, jak i ofiarność towarzystwa rolniczego krakowskiego, uważając jednak, że ta sprawa wymaga jeszcze bliższego rozpatrzenia, wniosła: „Sejm odstępuje petycję c. k. Towarzystwa rolniczego Wydziałowi krajowemu z polceniem, aby po gruntownem zbadaniu sprawy szkoły zimowej dla włościan, zasięgnięciu w tym względzie opinii stałej komisji dla spraw rolniczych i po ewentualnem przeprowadzeniu rokowań z Wysokim c. k. Rządem co do częściowego pokrycia kosztów, przedłożył Sejmowi właściwe wnioski na najbliższej sesji sejmowej“, co też Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 1. lutego 1898 uchwalił.

Wydział krajowy w myśl uchwały Wysokiego Sejmu oddał tę sprawę do rozpatrzenia krajowej komisji dla spraw rolniczych, która na posiedzeniu dnia 12. lipca 1898 roku podała wyczerpujące wskazówki co do założenia zimowej szkoły rolniczej.

Na podstawie tych uwag postanowił Wydział krajowy natychmiast przystąpić do ułożenia projektu statutu organizacyjnego rolniczej szkoły zimowej a to w celu wprowadzenia w życie tej pożytecznej myśli, o ile możliwości jeszcze w tym samym roku.

Zdaniem Wydziału krajowego zadanie projektowanej rolniczej szkoły zimowej powinno być dwojakie:

a) podawać w zimie tyle wiedzy włościanom pewnej okolicy, ile jest niezbędnem do racjonalnego prowadzenia ich gospodarstwa a to w celu osiągnięcia możliwie największego stałego dochodu.

b) starać się w lecie, aby ludność okoliczna włościańska a przede wszystkim ci, którzy do szkoły zimowej uczęszczali, wprowadzali nabytą wiedzę jak najobficiej i najskuteczniej w praktykę swego gospodarstwa.

Połączenie tych dwóch działalności szkoły jest ściśle i istotnie ze sobą związane, dopełniając się bowiem wzajemnie, łączą naukę z bezpośrednim materalnym wykorzystaniem tejże. Nauczyciel pouczający w zimie powinien być zarazem doradcą swych uczniów przy robotach praktycznych w lecie. Część pierwszą działalności tegoż może określić ściśle plan organizacyjny, część druga jednak leży jedynie w jego wiedzy fachowej, dokładnym obeznaniu się ze stosunkami miejscowymi oraz prawdziwie obywatelskiem pojęciu swego zadania

Wydział krajowy w ten sposób pojmując zadanie szkoły zimowej, zaznacza to w samym projekcie organizacyjnym przy omówieniu rozkładu nauk oraz określeniu działalności kierownika szkoły.

Czas trwania nauki ogranicza Wydział krajowy na jedną zimę, uważa bowiem, że wobec tego, iż szkoła ta przeznaczoną jest dla włościan, którzy zajęci są przy gospodarstwie i obeznani z czynnościami praktycznymi, najzupełniej ten czas wystarczyć powinien a to tembardziej, że kierownik ma jeszcze pole do dopełnienia w lecie na swych wędrownkach tych szczegółów, które będzie uważał za potrzebne. Wzory niemieckie dwuzimowych szkół mogą być w tamtych warunkach dobre, dla nas byłoby to zbyt obciążenie teorię, co absolutnie nie może być celem działalności tego rodzaju szkół.

Pewną trudność stanowi u nas sam dobór uczniów. Zapotrzebowanie wiedzy rolniczej jest obecnie zupełnie równe tak u młodszych, jak i u starszych wieśniaków, bardzo jednak nierówne często ich przygotowanie szkolne a więc i z tem złączona łatwość przyjmowania pouczenia. Chcąc różnice te o ile możności wyrównać, dzieli Wydział krajowy naukę na dwa stopnie, młodszy dla uczniów, starszy dla hospitantów. Nauka młodszych jest więcej systematyczną, daje mniej więcej skończony obraz rolnictwa i hodowli, gdy tymczasem pouczanie starszych odbywa się tylko w luźnych pogadankach o przedmiotach mogących miejscową ludność więcej interesować.

Oprócz zaspokojenia potrzeb czysto fachowych tak młodszego, jak i starszego pokolenia, Wydział krajowy uważa, że łącząc te dwie warstwy razem w jednej szkole, zdobywa przez to większą sympatyę dla niej na wsi oraz zwiększa zrozumienie i poparcie jej działalności przez samych rodziców.

Nauka dla młodszych prócz wiadomości fachowych, tej właściwej podstawy całego kursu, jest jeszcze dopełnioną wykładem nauk elementarnych, które traktowane jednak tylko o formie dopełnienia i do pewnego stopnia dostosowania do codziennych potrzeb rolnika, są wprost powtarzeniem tego, co uczniowie wynieśli ze szkoły ludowej.

Zajęcia praktyczne, o ile takowe są wykonalne w zimie w zabudowaniu szkolnem, w gospodarstwie dworskiem lub na obejściu u włościan sąsiadujących ze szkołą uzupełnia wykład nauk teoretycznych.

Zakończenie całodziennej pracy stanowi wspólne czytanie dzieł dostępnych tak treścią, jak i formą dla umysłu włościan. Czytanie to, do którego, o ile miejsce starczy, mogą być wszyscy mieszkańcy wsi dopuszczeni, powinno oprócz moralnego działania na lud, wpływać także na oswojenie ich ze szkołą, zawiązywać jakiś ściślejszy stosunek pomiędzy kierownikiem tejże a okoliczną ludnością.

Takie są zasadnicze myśli działalności szkoły zimowej, którą obszernie rozwija **Alegat** Wydział krajowy w dołączonym projekcie statutu organizacyjnego.

Projekt ten przedłożonym został dnia 22. listopada 1898 sekcji stałej kraj. komisji rolniczej, która uznając w zasadzie zalety tegoż, uchwaliła w obec tego, że myśli tam rzuczone są zupełnie nowe i nigdzie jeszcze nie wypróbowane, doradzać Wydziałowi

krajowemu przyjęcie projektu tego tylko prowizorycznie a to w celu przekonania się, o ile tenże pokaże się w praktyce odpowiednim.

Ofiarność Rady rządowego p. Władysława Struszkiewicza, który bezinteresownie oddał swój dwór wraz z obszernym ogrodem w Niewiarowie (pow. Bocheński) na cele szkoły zimowej oraz pieniężna pomoc c. k. krakowskiego towarzystwa rolniczego na pokrycie jednorazowych wydatków połączonych z otwarciem tej szkoły, umożliwiły Wydziałowi krajowemu wprowadzenie tej myśli w życie już w bieżącym roku.

W tym też celu wydelegował Wydział krajowy wędrownego nauczyciela rolnictwa p. Seweryna Wiśniewskiego już w lecie w okolicy Niewiarowa, w celu zbadania tamtejszych stosunków rolniczych, zapoznaniu się z ludem oraz przygotowania wszystkiego dla mającej się otworzyć szkoły.

Dnia 24. listopada przystąpiono w obecności zastępcy członka Wydziału krajowego p. Stanisława Brykozyńskiego, prezesa Rady powiatowej, Pana Zdzisława Włodka, proboszcza sąsiedniej wsi ks. Pilichowskiego i zebranych włościan do uroczystego otwarcia tej szkoły.

Wydział krajowy ma nadzieję, że pierwsza ta szkoła zimowa przyniesie istotną korzyść ludności włościańskiej w okolicy Niewiarowa i będzie wzorem i zachętą dla zakładania podobnych szkół w innych częściach kraju.

Zaletą szkół zimowych jest mały koszt, jaki się łączy z ich utrzymaniem. Pominąwszy nawet ten specjalny wypadek, gdzie kierownik jest nauczycielem wędrownym, potrzeby takiej szkoły są nader skromne. Jeżeli więc przyszłość okaże, że działalność szkół zimowych w naszym kraju jest prawdziwie skuteczną, to Wydział krajowy ma nadzieję, że nie stanie na przeszkodzie w zakładaniu licznych szkół zimowych.

Wobec tego, że obywatelska ofiarność pana Władysława Struszkiewicza uwolniła Wydział krajowy od potrzeby starania się o pomieszczenie dla szkoły, komitet zaś krakowskiego towarzystwa rolniczego pokrył wszystkie koszty połączone z założeniem tejże Wydział krajowy przedstawia Wysokiemu Sejmowi tylko koszty rocznego utrzymania.

I. Płace nauczycieli :

1. kierownik zarazem nauczyciel wędrowny płatny z Rubr. XV.	
2. Wynagrodzenie katechety	50 zł.
3. „ „ nauczyciela do nauk elementarnych	150 „
	<hr/>
	razem 200 zł.

II. Koszta administracyjne :

4. Zarząd: a) koszta kancelaryjne	56	
b) stróż	180	236 zł.
	<hr/>	
5. Opał		100 „
6. Oświetlenie		20 „
7. Utrzymanie budynku		97 „
		<hr/>
	razem	453 zł.

III. Potrzeby naukowe :

8. Przybory do pisania dla uczniów	20 zł.
9. Środki naukowe :	
a) przedmioty do demonstracyi	30 zł.
b) książki	20 „
c) sad szkolny	10 „ 60 „
10. Próby z nawozami sztucznymi i nasionami	120 „
11. Połowa kosztów założenia w 3 gminach 3 gno- jowni wzorowych	75 „
	<hr/>
razem	275 zł.

Koszta rocznego utrzymania szkoły, prócz płacy kierownika wynoszą 928 zł., z czego spodziewa się Wydział krajowy, że c. k. Rząd pokryje połowę.

Wysoki Sejm raczy więc uchwalić :

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o założeniu rolniczej szkoły zimowej w Niewiarowie pod Bochnią.

2. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu na rok 1899 kredyt do wysokości 928 zł. na koszt utrzymania rolniczej szkoły zimowej w Niewiarowie.

3. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby się udał do c. k. Rządu celem uzyskania subwencji państwowej na koszt założenia i utrzymania zimowej szkoły rolniczej w wysokości 50% kosztów.

Z Rady Wydziału kraj. Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem.

Lwów, dnia 10. grudnia 1898.

Marszałek krajowy :

St. Badeni w. r.

Sprawozdawca :

Stanisław Brykczyński w. r.

Zastępca członka Wydziału krajowego.

Projekt

Statutu organizacyjnego kraj. zimowej szkoły rolniczej w Niewiarowie.

I. Postanowienia ogólne.

I. Postanowienia ogólne.

Cel szkoły.

§. 1.

Krajowa zimowa szkoła rolnicza w Niewiarowie, założona staraniem Wydziału kraj. królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem, wspartego ofiarnością J. W. rady rządowego Władysława Struszkiewicza, tudzież komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego, ma na celu podniesienie gospodarstw włościańskich tamtejszej okolicy.

Środki dopięcia do celu.

§. 2.

Do celu tego dąży szkoła:

a) przez udzielanie teoretycznych wiadomości, zmierzających z jednej strony do podniesienia strony moralnej uczniów oraz przypomnienia im wiadomości nabytych w szkole ludowej, z drugiej strony do zapoznania ich z temi zasadniczymi naukami fachowymi i w takim zakresie, jaki jest niezbędnie potrzebny dla każdego mniejszego posiadacza, aby mógł rozumnie i zyskownie swe gospodarstwo prowadzić.

b) przez ćwiczenia i roboty praktyczne, o ile takowe mogą być w porze zimowej przodsiębrane i znajdują odpowiednie zastosowanie w miejscowem gospodarstwie włościańskim,

c) przez praktyczne pouczenie wyrobu lub naprawy tych najprostszych przyrządów i narzędzi gospodarskich, które włościanin swymi zwykłymi środkami może i najczęściej jest zmuszonym wykonać lub naprawić.

d) przez udzielanie rad i pomocy okolicznym rolnikom w sprawach gospodarskich i handlowych.

Czas trwania nauki.

§. 3.

Cały kurs nauki trwa 5 miesięcy od 1 listopada do 1 kwietnia.

Początek oraz zamknięcie kursu może być w miarę potrzeb miejscowych zmienione.

Język wykładowy.

§. 4.

Językiem wykładowym jest język polski.

II. Plan nauki.

Zasadnicze normy planu nauki.

§. 5.

Nauka w szkole zimowej jest głównie teoretyczną, dopełniają ją ćwiczenia praktyczne o tyle, o ile takowe w zimie mogą być wykonywane.

Cała nauka dzieli się stosownie do wieku uczęszczających na dwa stopnie, z których młodszy bierze udział czynny w naukach teoretycznych i ćwiczeniach praktycznych. starszy zaś tylko w pogadankach gospodarskich.

Naukę stanowi:

a) powtarzanie najpotrzebniejszych wiadomości nabytych w szkole ludowej z zakresu religii, języka polskiego, rachunków i pisania,

b) pouczanie zasad gospodarstwa wiejskiego, z szczególniejszem uwzględnieniem rolnictwa i hodowli,

c) pogadanki z zakresu gospodarstwa włościańskiego, z uwzględnieniem głównych potrzeb i właściwości miejscowych,

d) wspólne czytanie rzeczy ogólnie pouczających a podnoszących umysł i charakter.

e) ćwiczenia praktyczne,

f) kursa specjalne.

Szczegółowy plan nauki.

§. 6.

Zakres i wzajemny stosunek przedmiotów, tudzież rozkład ich określa bliżej szczegółowy plan nauki, którego zatwierdzenie podlega c. k. Ministerstwu rolnictwa.

Ogólny rozkład nauki i zajęć praktycznych.

1. Religia	tygodniowo	godz.	1	razem	20
2. Język polski	"	"	2	"	40
3. Rachunki	"	"	2	"	40
4. Pisanie	"	"	1	"	20
5. Rolnictwo	"	"	6	"	120
6. Hodowla	"	"	5	"	100
7. Zarząd	"	"	1	"	20
8. Zajęcia praktyczne	"	"	12	"	240
9. Pogadanki	"	"	6	"	120
10. Wspólne czytanie	"	"	6	"	120

Szczegółowy wykaz przedmiotów.

Religia: nauka moralności oraz obowiązków człowieka wobec Boga, bliźniego i siebie samego, tygodniowo 1 godzina.

Język polski: czytanie, opowiadanie, oraz wypracowania pisemne, tygodniowo 2 godziny.

Rachunki: powtórzenie czterech działań rachunkowych, reguły trzech pojedynczej i złożonej, rachunku spółki i procentów. Rachunki pamięciowe. Użycie miar i wag. Najprostsze pomiary pól i ich podział. Wszystkie przykłady powinny być przerabiane na tle stosunków rolniczych z szczególniejszem uwzględnieniem miejscowych cen i warunków gospodarskich.

Pisanie: kaligrafia, układanie i pisanie pism w życiu wieśniaka potrzebnych, jak listów, rachunków, pokwitowań, pełnomocnictw, listów przesyłkowych, umów, wypowiedzeń, świadectw, listów dłużnych, podań itp.

Rolnictwo: roślina, jej życie i potrzeby do życia; powietrze: gleba, jej składniki i własności z szczególniejszem uwzględnieniem miejscowych warunków; rozpoznawanie wartości kulturalnej roli; środki nawozowe oraz ich miejscowe znaczenie; uprawa roli i narzędzia ku temu na miejscu używane, ich błędy, oraz sposoby poprawy; melioracje wskazane przez miejscowe warunki.

Zasiew, zbiór, przechowanie oraz sprzedaż produktów z szczegółowem uwzględnieniem ważniejszych roślin na miejscu hodowanych.

Uprawa i poprawa łąk i pastwisk.

Hodowla: ogólne zasady budowy i życia zwierząt gospodarskich; żywienie, pielęgnowanie i wychów bydła, koni, trzody i drobiu.

Ratowanie zwierząt w razie naglej choroby lub pomoru, z uwzględnieniem przepisów sanitarnych w tym kierunku.

Nauka zarządu: ogólne zasady prowadzenia gospodarstw włościańskich, omówienie szczegóło-

we stosunków miejscowych, oraz poszczególnych gałęzi gospodarskich z uwzględnieniem rentowności tychże; płodozmian oraz znaczenie tegoż dla miejscowych warunków; wskazówki prowadzenia najprostszycich zapisków gospodarskich, wycenienie zysków i obliczanie dochodów rocznych.

Zajęcie praktyczne: pouczenie użycia w danej miejscowości nieznanycich narzędzi i prostszych maszyn, o ile takowe mogą znaleźć odpowiednie zastosowanie w tamtejszem gospodarstwie włościańskim, oglądanie na wsi inwentarza żywego, wycenianie, oraz wykazywanie wad i zalet tegoż, urządzenie gnojowisk, mniejsze melioracye rolne, wprawianie się w wyrobie najprostszycich drewnianycich narzędzi domowych i gospodarskich, łatwiejsze naprawy kołodziejskie i rymarskie i t. p.

Pogadanki, dotyczące spraw ogólnie, włościan danej miejscowości interesujących, z zakresu gospodarstwa rolnego lub hodowli.

Wspólne czytanie dzieł dostępnych tak treścią, jak i formą, dla umysłu włościan. Wybór powinien być tak zrobionym, aby zdołał ich zaciekawić i zachęcić do jak najliczniejszego ucześniecia.

Kursa szczególowe. W miarę okazujące się potrzeby, nauka zimowa może być dopełnioną przez specjalne kursa mleczarstwa, sadownictwa, koszykarstwa, pożarnictwa itp.

Metoda nauczania.

§. 7.

Jako podstawę wykładu nauk z zakresu gospodarstwa wiejskiego, przyjmuje się u uczniów pewną już znajomość robót praktycznych, oraz organizacyi całego gospodarstwa włościańskiego. Nauka dążyć powinna do uzasadnienia tych praktycznych wiadomości, wskazywać wady wykonania, oraz sposób poprawy, dostosowując się do miejscowych warunków i zwyczajów. Przy samem nauczaniu, winien nauczyciel przede wszystkim mieć na oku, że nie jest celem szkoły zimowej nauczyć wszyciego tego, coby dobrze było, aby nasz wieśniak wiedział, ale dać mu tyle tylko wiadomości, ile niezbędnie potrzebuje do korzystnego w danych warunkach prowadzenia swego gospodarstwa. Sama nauka nie ma być suchym wykładem, dyktowaniem, wyliczaniem faktów lub zasad, ale, wychodząc ze znanych praktycznych wiadomości, powinien nauczyciel słowo swe tak dostosować

do umysłów słuchaczy, aby oni bez konieczności powtarzania w domu, wynosili już ze szkoły potrzebne wiadomości.

W celu skontrolowania wiedzy uczniów i ułatwienia jeszcze zatrzymania nabytych wiadomości, podczas każdej godziny powinno odbywać się przepytwanie z tego, co nauczyciel wyłożył, w końcu zaś każdej części przedmiotu ogólne powtórzenie.

Tam, gdzie słowo może być uzasadnione demonstracją, lub ćwiczeniem na polu lub w oborze, obowiązkiem nauczyciela jest tego samego dnia po południu rzecz tę zademonstrować.

Przy pogadankach gospodarskich, które głównie przeznaczone są dla starszych włościan, jako podstawą dyskusji powinny być przyjęte tylko ich wiadomości praktyczne. Na nich to opierając się, obowiązkiem nauczyciela jest prostem objaśnieniem starać się wytłumaczyć znaczenie tych czysto mechanicznie wykonywanych czynności, oraz skierowywać je na racjonalne, a dla danej okolicy najodpowiedniejsze tory. Rzecz sama powinna być prowadzoną w formie pogadanki pomiędzy wieśniakami a nauczycielem.

O ile pora zimowa na to dozwala, pogadanki takie należy uzupełniać demonstracjami i ćwiczeniami, a to w godzinach osobno ku temu przez kierownika przeznaczonych.

Środki naukowe.

§. 8.

Środkami naukowymi są:

a) zbiory, potrzebne do ułatwienia nauki, a mianowicie: zbiór nasion nawozów, roślin uprawianych, chwastów, najpotrzebniejszych narzędzi gospodarskich i t. p.;

b) sąsiednie gospodarstwa dworskie i włościańskie.

III. Nauczyciele.

Skład grona nauczycieli.

§. 9.

Grono nauczycieli stanowią:

1) kierownik szkoły, a zarazem nauczyciel do wszystkich działów gospodarstwa wiejskiego;

2) kapelan, którym być może miejscowy pleban lub wikaryusz;

3) nauczyciel do nauk elementarnych, którym być może miejscowy nauczyciel ludowej szkoły.

Mianowanie nauczycieli.**§. 10.**

Kierownika mianuje Wydział krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem po wysłuchaniu opinii sekcji stałej komisji krajowej dla spraw rolniczych, nominacya ta może nastąpić za zezwoleniem c. k. Ministerstwa rolnictwa.

Stosunek służbowy i płace nauczycieli.**§. 11.**

Kierownik jest urzędnikiem krajowym i ma prawo i obowiązki określone ustawą służby krajowej i statutem emerytalnym dla urzędników krajowych.

Płacę tegoż ustanawia osobny etat, wysokość zaś wynagrodzenia dla reszty nauczycieli oznaczy Sejm krajowy na podstawie wniosków Wydziału krajowego.

IV. Uczniowie.**Kategorie i liczby uczniów.****§. 12.**

Uczniowie są:

- a) zwyczajni;
- b) hospitanci.

Liczba uczniów ograniczona jest do 15, liczbę hospitantów ogranicza w miarę potrzeby sam kierownik.

Warunki przyjęcia.**§. 13.**

Uczniem zwyczajnym może być, kto:

- 1) wykaże metryką lub w inny wiarogodny sposób, że ukończył 16 rok życia;
- 2) udowodni, że ukończył z dobrym postępem szkołę ludową, lub w inny sposób nabył znajomości czytania, pisania i rachowania oraz podda się egzaminowi wstępnemu, z którego kierownik szkoły osądzi, czy kandydat zdoła skorzystać z nauki w szkole;
- 3) przedłoży świadectwo moralności, wystawione przez właściwego duszpasterza;
- 4) przedłoży świadectwo rodziców lub opiekunów, że pozwalają mu na branie udziału w nauce i zobowiązują się dopilnować, ażeby sumiennie wypełniał na siebie przyjęte obowiązki.

Hospitantem może być każdy gospodarz wiejski, który ukończył 20 lat życia, bez względu na tegoż szkolne przygotowanie.

Obowiązki uczniów zwyczajnych i hospitantów.**§. 14.**

Uczniowie zwyczajni obowiązani są pilnie uczyć się na wykład nauk teoretycznych, roboty praktyczne, oraz specjalne kursa.

Zaniebywanie się w nauce, niedbałe uczęszczanie do szkoły, lub nieodpowiednie zachowanie się, pociąga za sobą surowe napomnienie nauczyciela, w razie powtarzania się natychmiastowe wydalenie ze szkoły.

Hospitanci biorą udział czynny w pogadankach, jako goście zaś mogą uczęszczać na nauki teoretyczne i poszczególne kursa.

Na wspólne czytanie mają wszyscy mieszkańcy wsi przystęp, o ile znajdzie się pomieszczenie, za poprzednim zawiadomieniem kierownika. Pierwszeństwo mają uczniowie, hospitanci, oraz rodziny tychże.

O przyjęciu tak uczniów zwyczajnych, jak i hospitantów decyduje kierownik.

Opłaty.

§. 15.

Nauka udziela się bezpłatnie. Wszyscy uczniowie i hospitanci mieszkają po za zakładem i utrzymują się na własny koszt.

Zasiłki.

§. 16.

Pilni a ubodzy uczniowie, dalej mieszkający od zakładu, mogą otrzymywać wsparcia na życie, o których wysokości i rozdawnictwie decyduje każdorazowo Wydział krajowy.

Egzamina i świadectwa.

§. 17.

Przy końcu kursu nauki zdają uczniowie zwyczajni publiczny egzamin przed komisją egzaminacyjną, złożoną z kierownika, egzaminujących nauczycieli, delegatów Wydziału krajowego i komisji rolniczej.

W otrzymanem świadectwie oznacza się obok postępów ucznia w naukach i zajęciach praktycznych, także zachowanie się i pilność.

Do oznaczenia postępów ucznia w naukach służą następujące stopnie:

bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny. Pilność oznacza się stopniami: chwalebna, dostateczna, niedostateczna. Zachowanie się oznacza się stopniami: zupełnie odpowiednie, odpowiednie.

Hospitantom świadectw się nie wydaje.

Ulgi w służbie wojskowej dla ukończonych uczniów.

§. 18.

Stosownie do rozporządzenia c. i k. Ministerstwa wojny z dnia 22. czerwca 1895. Część II. liczba 4.643, mogą być wszyscy ci, którzy z dobrym postępem ukończyli szkołę zimową, już po dwóch latach zupełnie wolnymi od czynnej służby, jeżeli

w czasie tym nabyli potrzebnego wojskowego wykształcenia i odpowiednio się zachowali a mają zamiar wrócić na własne gospodarstwo lub pracować na zagrodzie rodzicielskiej.

V. Zarząd i nadzór.

Kierownik.

§. 18.

Kierownik szkoły jest bezpośrednim przełożonym całego zakładu.

Działalność tegoż nie ogranicza się tylko na czas trwania kursu zimowego lecz rozciąga się na rok cały.

Kierownik załatwia wszelkie sprawy wewnętrzne szkoły i odpowiada za zgodne z przepisami prowadzenie szkoły, porządek i karność.

Oprócz prowadzenia szkoły w zimie, kierownik, który zarazem jest i nauczycielem wędrownym rolnictwa ma następujące obowiązki:

Zadaniem jego jest przedewszystkiem zbadać pod każdym względem, jak najdokładniej stosunki gospodarskie całej sąsiadującej ze szkołą okolicy, poznać warunki uprawy i zbytu, zalety i wady ludu, zbliżyć się o ile możności do wszystkich tych włościan, którzy starają się o podniesienie swego gospodarstwa, aby jużto bezpośrednio lub pośrednio pouczającym przykładem wpływać na podniesienie się materialne doli ludu. Obowiązkiem jego jest bezinteresownie nie tylko nieść słowa pomocy i rady tam, gdzie go wzywają, ale i tam stawić się wszędzie bez wezwania, gdzie widzi niezaradność i wskutek tego materialny upadek lub gdzie jakieś elementarne klęski, jak grad, powódź, pożar lub inne niepowodzenia postawiły rolnika w trudniejszym położeniu.

Gdy odpowiednia sposobność się ku temu nadarzy, powinien kierownik szkoły urządzać małe zebrania i na nich zagajać pogadanki z zakresu gospodarstwa wiejskiego, stosując się do miejscowych potrzeb i do spraw szerszy ogół interesujących. Na pogadankach tych ma głównie dążyć do wpojenia u włościan potrzeby wprowadzenia racjonalnej uprawy roślin, w szczególności zaś tych, które w danych warunkach mogą przynieść większy dochód, poprawy hodowli zwierząt gospodarskich, potrzeby kommasacyi gruntów, osuszania lub nawodniania, odpowiedniego użytkowania wspólnych pastwisk, lasów i t. p. Wobec zupełnego braku zrozumienia u naszego ludu potrzeby łączenia się razem i tworzenia spółek, zadaniem kierownika jest

wskazywać na korzyści stowarzyszenia się przy zakupie nasion, nawozów sztucznych, maszyn rolniczych i t. p.

Przy objazdach swych powinien nauczyciel wędrowny zgłaszać się do dworów, proboszczów i nauczycieli ludowych, juźto szukając pomocy w swej pracy lub porady, lub też sam pomagając, o ile mu na to wiedza i czas pozwalają.

W wypadkach tych, gdzie idzie o rozwinięcie akcji na szerszą skalę powinien nauczyciel wędrowny szukać porady i pomocy za pośrednictwem Wydziału krajowego u Towarzystw rolniczych lub stacyi doświadczalnych. Jego też obowiązkiem jest wytłumaczyć ludności doniosłość znaczenia tych instytucji, zachęcać do jak najliczniejszego zapisywania się na członków lub jak najobszerniejszego korzystania z rad i uwag.

Wszystkie swe spostrzeżenia oraz całą swą działalność powinien szczegółowo zapisywać w umyślnie ku temu celowi prowadzonym dzienniku, z którego miesięczne wyciągi obowiązany jest najdalej do 10 dnia każdego miesiąca przedkładać Wydziałowi krajowemu.

Całą swą działalność, jako nauczyciel wędrowny, ma jednak ograniczyć li tylko do spraw gospodarskich i ekonomicznych.

Stosunek Wydziału krajowego do szkoły.

§. 19.

Zwierzchnią władzą zakładu jest Wydział krajowy królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z W. ks. Krakowskiem.

Do jego zakresu działania należy w szczególności: mianowanie nauczycieli, rewizya i zatwierdzenie rozkładu godzin w szkole, bezpośrednia dyspozycya funduszami szkoły w zakresie budżetu, stanowienie o nadzwyczajnych potrzebach, o ile one mogą być zaspokojone z funduszków krajowych, oddanych pod rozporządzenie Wydziału krajowego, ustanowienie opiekuna szkoły.

We wszystkich tych sprawach, z wyjątkiem dotyczących zwyczajnego zarządu szkoły w zakresie budżetu, działa Wydział krajowy po wysłuchaniu zdania sekcji stałej krajowej Komisji dla spraw rolniczych, w której to sekcji prócz członków, wyznaczonych przez pełną komisję, zasiada także delegat c. k. Rządu z głosem stanowczym, ilekroć sprawa szkoły stanowi przedmiot obrad sekcji.

Sprawy większej wagi, a mianowicie: zmiana niniejszego statutu i planu naukowego, użycie sub-

wencyi państwowej, mianowania kierownika, podlegają zatwierdzeniu c. u. Ministerstwa rolnictwa, które nadto ma prawo nadzorować zakład przez swe organa i żądać statystycznych wykazów i sprawozdań.

Opiekun szkoły.

§. 20.

Miejscowy nadzór nad szkołą sprawuje opiekun szkoły, ustanowiony przez Wydział krajowy.

Opiekun wykonuje nadzór nad administracją, nad kierunkiem naukowym i moralnym w szkole i o swych spostrzeżeniach w tym kierunku poczynionych zdaje sprawę Wydziałowi krajowemu

Postanowienia końcowe.

§: 21.

Osobne regulamina i instrukcye określają obowiązki kierownika i nauczycieli i normują porządek wewnętrzny szkoły.